

Kampene ved Gr

Av HALVOR DIESEN

Når avisens lesere har fått seg forelagt de tyske krigs dagbøker fra felttoget, kunne det vel falle naturlig at de også fikk se de norske rapporter fra de dagene, fra Greåker fort, fra Sarpsborg festningsområde. Det som foreligger, er nemlig et skoleeksempel, på hvilke vilkårligheter en slett forsvarspolitik kan føre til. Eller kanskje man heller bør si: hva mangelen på forsvarspolitik kan føre til.

Rapportene fra trefningene i Østfold, er gjengitt i boken av oberst W. Faye: «Operasjonene i Østfold», et verk på 322 sider. Den utkom i 1963. Det er ikke her mulig å gjengi alt som er rapportert, men jeg skal forsøke, kortest mulig å gjengi så meget, at det gir et bilde av det som skjedde under kampene om Greåker og Sarpsborg festning. Jeg begynner da med det, som ble rapportert av løytnant Helge O.J. Karlsen, som da var 49 år, overtallig, da ansatt ved Borregaard. Han har avgitt en fullstendig rapport, hvor det bl.a. heter:

VAKTSTYRKE

«Jeg meldte meg en gang mellom kl 10 og 11 den 9. april for kommandanten. På selve fortet, var det en vaktstyrke på 10 mann med løytnant M.O.O. Bergerud (f. 1885, overtallig) som vaktsjef. Forpleiningen var ordnet med leid hjelp. Ut på aftenen kom det en del folk, men mesteparten kom ikke før onsdag fm. Da kom

også det vernepliktige befall. Alere de tirsdag em. begynte vi å transportere ammunisjon fra Fredrikstadmagasinet opp i fortet. All ammunisjon skulle bringes opp. Jeg ble beordret til å forestå transporten. Onsdag fikk jeg ordre til også å sørge for at kanonene ble gjort klar. Mechanismene ble oppbevart i magasinene. Vi hadde 10 mann til kanonpussen. Alle blanke deler var innsmyrt med gummimaling (fra høsten 1939). Vi skulle bruke bensin til å fjerne malingen. Vi var lovet hjelp av en våpensmed, men det kom ingen.

KANONENE

Torsdag (11/4) oppdaget jeg at glyserinet var tappet av rekylbremsene. Det var våpensmedarbeide. Demonteringen var foretatt av Kongsberg Våpenfabrikk. Bensinen viste seg ubrukelig til å fjerne gummimalingen. Guttene slet og strevet, men fikk det ikke til.

Vi var bare to artillerister, løytnant Bergerud og jeg. Det øvrige befall måtte kommandanten disponere. (Til vakter ved alle bruer tilsammen 5 befalingsmenn og 46 menige, med alle mitraljører og mg og en vesentlig del av de 12 000 geværpatroner, som var ved festningen). Torsdag 11/4 meldte det seg 3 mann som hadde flyktet fra Ski. De hadde med seg 2 mg (uten ammunisjon. Man måtte da foreta en inndragning av den fordelte ammunisjon for å sørge for at også de nye mg'ene kunne få magasinene fylt...)»

Rapporten omtaler natten til lørdag 13/4 som en sterk påkjennning. Det var ikke bare fysisk, men også rent psykisk, under forholdene, som de da var.. Og rapporten sier videre:

90 skudd

«Ved 6-tiden lørdag morgen, holdt kommandanten oppstil-

ling. Det var 85 mann med geværer. Avdelingene ble delt i 3 tropper. Til hver hadde man 90 patroner. Troppene besatte geværskansen på sydsiden av fortet. Kl 8 observerte man at fienden søkte å komme over Rolvsøybroen. Forhugningene på vei-broen var ikke fjernet, men de søkte seg over på jernbanebroen.

Jeg kommanderte med en gang ild, med sikte 4. Og fienden søkte seg da bort fra broen. Det ble en skuddveksling – under denne var to av våre folk nær blitt skutt. Våre mannskaper var jo nærmest uøvd, det var årsklassene fra før 1920-årene. Jeg kommanderte dekning, og ga dem ordre om ikke skyte uten kommando. Kommandanten kom nå – han hadde mange gjøremål – han hadde ingen adjutant. Jeg vekslet noen ord med ham, forklarte hva vi hadde gjort før han fortsatte til de andre tropper. Vi var i virkeligheten ille stillet. Vi hadde ingen oversikt, ingen kikkert eller utkikk og ikke noe samband over telefon. Da kom jeg til å tenke på at det hørte fast kikkert med til de 12 cm kanoner. Den ene av disse kunne brukes. Det var med en gang meget bedre overblikk. Det viste seg at tyskerne som ikke kunne bruke gangbroen, nå forsøkte å kripe over mellom bærebjelkene på jernbanebroen. Vi tok den omgående under ild... En del tyskere var kommet over før muligheten ble oppdaget av oss.

OVER BROEN

Øyenvitner har meddelt at ca. 200 tyskere var kommet over på jernbanebroen. Disse samlet seg i 3 grupper som søkte oppover mot fortets østfront.

Så merket jeg at vi kom under ild fra en maskinkanon. Den var umulig å oppdage for oss. De tre

S.A. 2/8-93

Greåker fort

som hadde rømt fra Ski med 2 mg var nå blitt drevet vekk fra sin post ved broen og hadde tatt stilling på fortet i et mitraljøsere-de. De fikk øye på kanonen bak et hvitt hus syd for broen. (Sikte 700). Det lyktes dem å ned-kjempe kanonbetjeningen. Det ble stille. Men nå fikk tyskerne en adskillig større kanon i stil-ling. Det var meget sår for oss at vi ikke kunne besvare denne il-den. Fienden hadde flere treff like over infanteriskansen vår, men ikke selve dekket. Ellers så det ut som om mannskapet klarte seg meget bra etter at ildgivnin-gen begynte. På vår østfront hadde tyskerne som var kommet over jernbanebroen samlet seg. Det satte snart inn med generen-de ild. Særlig var det et maskin-gevær som hadde klart å skyte seg inn. Det var løytnant Horn-es som hadde stillingen på den østre skansen. De oppdaget fiendens mg i et takvindu og fikk nedkjempet det. Siste gang jeg var oppe i tårnkanonen for å speide, så jeg tyskerne heiste hvitt flagg. Men så omtrent sam-tidig kom det opp hvitt også fra oss. Tyskerne rev da ned sitt. Jeg sprang over til infanteriskan-sen. Her fikk jeg da den forkla-ring at kommandanten og mann-skapene hadde forhandlet om å overgi seg da det var minimalt med ammunisjon igjen. Dess-uten ville det nu etter all sansyn-lighet bli satt inn bombefly mot Greåker fort.

Vel, vi hadde ihvertfall mar-kert at vi var villig til å kjempe.»

Hva er så meningen med å gjengi disse rapporter?

INGEN SPASERTUR

En grunn er den å påvise at den tyske bataljon Maetsches oppmarsj i Søndre Østfold så langt fra var en spasertur. For-svarerne var rede til kamp og for-

svar. Men hva hadde myndig-hetene gitt dem å slåss med?

Et fort med to ubrukelige ka-noner. De befant seg, etter at storkrigen hadde vart tre kvart år, nedsyldt i en gummimaling, som ikke kunne fjernes med de midler som sto til rådighet.

Det strømmet sammen hen-ved hundre mennesker, men det er ikke regulær mobilisering. Noen blir sendt hjem igjen, for det finnes ikke våpen til dem, enn si uniformer. Befal og mann-skaper er for en stor del «over-tallige» eller «overårige». Mannskapene er for en stor del av årsklassene før 1920. Det er intet samband, pr telefon, ikke ordnet med matforsyninger. De som har gevær, har 90 skudd hver, inkludert de som hadde mg. Bak dette mystiske mg de-kes vel det såkalte «Madsens maskingevær». Et utmerket vå-pen, når det monteres på et stuegulv. Men det har den van-skjebne at hvis det kommer et støvgrann i det, låser det seg fast. Og støv er vanskelig å unngå hvis man drar det med seg, utenfor en støvsugers virke-område.

Eksemplet fra Greåker er et av de mange vi opplevet i 1940. Her skulle vel 80 mennesker, uten annet våpen enn gevær, stanse en bataljon, som ved siden av den tallmessige overlegenhet, disponerte feltartilleri og bom-befly. Og fienden hadde, i tillegg alle de håndvåpen, håndgranater o.a., som verdens da sterkeste krigsmakt kunne skaffe.

Måtte det aldri skje igjen at vårt folk får et styre, som over-gir sitt folk våpenløst å skulle forsvare seg mot et overfall. Det føltes den gang og vil alltid føles, som man blir «kastet for de ville dyr».

Som Arnulf Øverland skrev al-lerede i 1930-årene:

«Du må ikke sove —»

